

GREIFSVALDO BALTISTIKOS INSTITUTUI – DVIDEŠIMT METŲ

Greifsvaldas (*Greifswald*) – nedidelis miestas (maždaug 55 tūkstančiai gyventojų) šiaurės rytų Vokietijoje, Meklenburgo–Pomeranijos (*Mecklenburg–Vor-*

pommern) žemėje. 13 a. prie buvusių druskos kasyklų jį įkūrė vokiečiai. Viduramžiais miestas priklausė Hanzos sąjungai. Tai atspindi senamiesčio gatvių tinklas, miestą juosęs gynybos pylimas ir griovys. Nuo 16 a. vidurio du šimtmečius Greifsvaldas priklausė Švedijai – dar ir šiandien senamiestyje matyti nemaža

švedmečiu pastatytų ar perstatytų visuomeninių ir gyvenamųjų namų, o apylinkėse plyti ano meto dvarų žemėvaldos suformuotas kultūrinis gamtovaizdis. Vėliau miestas pateko į Prūsijos karalystės sudėtį. Per antrąjį pasaulinį karą jis beveik nenukentėjo, istorinį senamiestį kur kas labiau sunaikino keturi socializmo dešimtmečiai. Vis dėlto ir šiandien tai vienas geriausiai išlikusių ir gražiausių istorinių šio krašto miestų.

Universitetas Greifvalde įkurtas 1456 metais. Pagal amžių tai ketvirtasis universitetas dabartinės Vokietijos teritorijoje. Ir buvęs seniausias universitetas Švedijos, vėliau – Prūsijos karalystėje. Universitetui suteiktas 18 a. pab.–19 a. pr. vokiečių rašytojo, švietėjo, patrioto Ernsto Moritzo Arndto vardas. Penkiuose universiteto fakultetuose šiuo metu studijuoja maždaug 12 tūkstančių studentų. Viename seniausių – Filosofijos – fakultete nuo 1993 m. veikia ir Baltistikos institutas.

Baltistikos institutas

Iš pradžių, dar 1991 m. lapkričio mėnesį, Filosofijos fakulteto Slavistikos institute buvo įkurta Baltų filologijos katedra (vok. *Lehrstuhl für Baltische Philologie*). Jai vadovauti iš Berlyno buvo pakviestas Baltijos šalyse ir Vokietijoje gerai žinomas baltistas, daugelio universitetų garbės daktaras prof. dr. Raineris Eckertas. Prasidėjo baltistikos (visų pirma, praktinės lietuvių ir latvių kalbos) studijos.

Atskiro Baltistikos instituto (vok. *Institut für Baltistik*; toliau – Institutas) steigimo dokumentą 1993 m. gegužės 18 d.

pasirašė tuometinis universiteto rektorius prof. dr. Hansas-Jürgenas Zobelis. Filosofijos fakultetui tuo metu vadovavo dekanas prof. dr. Peteris Hirtzas. Instituto įkūrimas vertintinas kaip aukštojo mokslo politikos sprendimas, susijęs su Greifvaldo universiteto mokslo ir studijų kryptį paieška naujomis suvienytos Vokietijos sąlygomis.

Vadovaujant profesoriui Eckertui Institutas sutvirtėjo ir tapo tarptautiniu lygiu (ypač Baltijos šalyse bei Skandinavijoje) pripažinta baltistikos mokslo ir mokymo institucija. Užmegzti mokslinio bendradarbiavimo ryšiai ne tik su Vokietijos universitetais bei mokslo draugijomis (pavyzdžiui, su Vokiečių kultūros ir istorijos šiaurės rytų Europoje institutu Liuneburge (Lüneburg), Vokiečių-lietuvių literatūros draugija Hanoveryje (Hannover), vėliau Greifvalde), bet ir su Latvijos, Vilniaus ir Klaipėdos, Parmos, Milano katalikiškuoju ir Varšuvos universitetais, Rėzeknės aukštąja mokykla.

Profesoriui Eckertui išėjus į pensiją 1997 m. balandį vadovauti institutui iš Miuncheno (München) universiteto buvo pakviestas prof. dr. Jochenas Dieteris Rangė. Jo vadovavimo metais greta filologinių institute įsitvirtino ir visuomenės bei politikos mokslų studijos, sustiprėjo Instituto tarptautiniai ryšiai. Profesorius Rangė ėmėsi kasmet rengti Jaunųjų baltistų vasaros akademijas (apie jas žr. toliau), pradėjo leisti Instituto mokslo darbų seriją (*Schriften des Instituts für Baltistik, Ernst-Moritz-Arndt-Universität Greifswald*).

Dabartinis direktorius prof. dr. Stephanas Kessleris Institutui vadovauja

Pastatas Greifswalde, Domstraße 9/10, kuriame jau du dešimtmečius veikia Baltistikos institutas. Lianės Klein nuotrauka.

nuo 2006 metų; porą metų – kaip pavaduojantysis, o nuo 2008 m. birželio 1 d. – kaip tikrasis direktorius. Daktaro disertaciją jis apgynė Miunsterio (Münster) universitete, tačiau habilitavosi (2004 m.) Greifswalde. Jau pirmaisiais jo vadovavimo metais matyti siekis Institute stiprinti moderniąsias mokslo ir studijų kryptis – sociolingvistiką, tarpkultūrinę komunikaciją, dvikalbystės tyrimus ir kt.

2008 m. pradžioje Institutas pateko į Svetimkalbių filologijų instituto (*Institut für fremdsprachliche Philologien*) sudėtį ir penkerius metus veikė kaip Baltistikos katedra (vok. *Lehrstuhl für Baltistik*). 2013 m. sausio 1 d. vėl atkurtas atskiras Baltistikos institutas.

Studijos ir studentai

Profesoriaus Eckerto pastangomis buvo sukurta ir įgyvendinta latvių ir /

arba lietuvių kalbos (kalbų) kaip užsienio kalbos (kalbų) mokymo programa. Iš jos išaugo 1999 m. žiemos semestrą pradėta vykdyti Baltistikos bakalauro studijų programa, kuri apėmė ne tik lituanistiką bei latvistiką, bet ir prūsų kalbos studijas.

Dėl lėšų stygiaus liko neįgyvendinta profesoriaus Rangės mintis įdiegti savarankiškas internetines (ang. *on-line*) sertifikatu baigiamas baltų kalbų studijas su praktika Lietuvoje arba Latvijoje.

2008 m. spalio 16–17 d. su Vilniaus universiteto atstovais iškilmingai švęsta Jungtinės Greifswaldo ir Vilniaus universitetų magistrantūros studijų programos „Baltų regioninės studijos“ (*Binationaler Masterstudiengang „Baltische Regionalstudien“*) pradžia. Pagal šią programą magistrantūros studijas Vilniuje ir Greifswalde baigė penki studentai. Deja, programa šiais metais jau baigiasi.

1998–2006 metais profesoriaus Ranggės iniciatyva Greifsvalde surengtos devynios Jaunųjų baltistų vasaros akademijos *Philologia Baltica*. Jų tematika plati ir įvairi: baltistikos tyrimų moksliniai pagrindai; senųjų lietuviškų tekstų leidybos, vertimo bei kalbinės analizės problemos; Jono Bretkūno raštų tyrimo pagrindai; kalbinio variantiškumo tyrimų metodai; lietuvių ir latvių frazeologija; literatūrinės komparatyvistikos metodika; vertimo problemos; baltų pasakojamoji ir dainuojamoji tautosaka. Vasaros akademijose dalyvavo nemažas būrys jaunų tyrėjų iš Lietuvos, Latvijos ir Vokietijos; šiandien dalis jų – jau pagarsėję mokslininkai. Apie pirmąsias keturias vasaros akademijas rašyta žurnale *Archivum Lithuanicum* (žr. ALt 1, 1999, 264–266; ALt 2, 2000, 291–294; ALt 3, 2001, 363–366; ALt 4, 2002, 291–294).

Baltistiką Institute studijuoja apie 30 bakalauro ir magistro studentų iš visos Vokietijos. Deja, metams bėgant jų nedaugėja. Instituto dėstytojų skaitomus teorinius kursus renkasi ir kitų specialybių studentai, pavyzdžiui, vadinamųjų Bendrųjų studijų krypties (ang. *General Studies*) magistrantai, studijuojantys pagal programas „Šiaurės Europos kultūros, literatūros ir kalbos“; „Šiaurės ir Rytų Europos kultūros formos (diachronija)“ etc.

Studijoms labai svarbi Greifsvaldo universitete sukaupta gausi baltistikos leidinių kolekcija. 1997 m. ją gerokai papildė profesoriaus Eckerto asmeninė biblioteka. 1998 m. iš Instituto kolekciją perėmė universiteto biblioteka. Tais pačiais metais iš Miuncheno į Greifsvaldą

perkeltas visą Vokietiją aptarnaujantis specialus knygų fondas „Baltų kraštai“ (*Sondersammelgebiet „Baltische Länder“*), kurį remia Vokietijos tyrimų draugija (*Deutsche Forschungsgemeinschaft*).

Dėstytojai ir tyrėjai

Pirmieji lektoriai, kuriems teko Institute mokyti praktinių lietuvių ir latvių kalbų buvo dr. Reinis Bērtulis, dr. Janina Jakelaitytė ir doktorantė Evija Lipartė. Nuo 2000 m. žiemos semestro lietuvių ir latvių kalbų mokė atskiri lektoriai. Tai Aida Ažubalytė, Alina Baravykaitė, dr. Eglė Bukantytė, Jekaterina Fedorina, Evelina Granovskaja, Inga Kleverė Wälchli, Dacė Korna, Elīna Krastiņa, prof. dr. Ilzė Plaudė, Ramunė Uleckienė, Diana Vaivodė. Šiuo metu institute dirba lektorės Aiga Šemeta ir Lina Mačiulskienė.

Teorinius kalbos, literatūros ir kultūros dalykus institute įvairiu laiku dėstė ir mokslinį darbą dirbo dr. Susannė Pischel, PD dr. Christianė Schiller, dr. Wolfas Dieteris Syringas. Šiuo metu profesoriaus Kesslerio vadovaujami dirba dr. Lianė Klein ir doktorantė Magda Doering, daktaro disertaciją rašo Vilniaus universiteto absolventė Anastasija Kostiučenko.

Institute stažavo ir paskaitas skaitė nemaža svečių: baltarusis Anatolis Ak-samitafas, ukrainietis prof. dr. Anatolijus Nepokupnas, rusas dr. Aleksejus Andronovas, latviai dr. Lidija Leikuma, Janīna Kursītė, prof. dr. Valdis Muktupāvelas, dr. Everita Milčonoka, Juris Sinka, dr. Laima Muktupāvela, Asnatė Bangierė, prof. dr. Jānis Valdmanis. Be to, prof. dr. Kārlis Kangeras ir prof. dr. Baiba Kange-

rė iš Švedijos, prof. dr. Guido Michellini iš Italijos. Taip pat vokiečiai: dr. Gertruda Bensė, dr. Bertholdas Forssmanas, prof. dr. Gerhardas Meiseris iš Halės (Halle) universiteto, dr. Joachimas Tauberis (Vokiečių kultūros ir istorijos šiaurės rytų Europoje institutas Liuneburge), Marcelis Bulla (Meklenburgo–Pomeranijos žemės kanceliarija).

Darbo vizito ar paskaitų skaityti buvo atvykę ir lietuvių: prof. habil. dr. Evalda Jakaitienė, prof. habil. dr. Viktorija Dajotytė–Pakerienė, PD dr. Jolanta Gelumbeckaitė, habil. dr. Ona Aleknavičienė, dr. Rita Jurkutaitytė, dr. Alma Imbrasienė, prof. habil. dr. Giedrius Subačius, prof. habil. dr. Algimantas Juozapavičius, dr. Žavinta Sidabraitė ir lietuvių rašytojai: Marcelijus Martinaitis, Vanda Juknaitė, Mykolas Sluckis, Jurgis Kunčinas ir kiti.

Anksčiau minėtoms Jaunųjų baltistų vasaros akademijoms, be Instituto profesūros, dar vadovavo prof. dr. Peteris Schlobinskis (Leibnico universitetas Hanoveryje), prof. dr. Alfredas Sproedė (Vestfalijos Vilhelmo universitetas Miunsteryje), prof. dr. dr. hc. Julianė Housė ir dr. Nicolė Baumgarten (Hamburgo universitetas), prof. dr. Sabinė Wienker-Piepho (Ludwigo Maximiliano universitetas Miunchene), prof. dr. Valdis Muktupāvels (Latvijos universitetas).

Baltistikos studijas pajavairina gana dažnai pagal ERASMUS mainų programą atvykstantys Lietuvos ir Latvijos universitetų dėstytojai. Štai vien 2012/2013 mokslo metais Institute viešėjo dr. Marijus Šidlauskas, dr. Rimantas Kmita, dr. Vijolė Višomirskytė iš Lietuvos ir doc.

dr. Ieva Kalniņa iš Latvijos. Prie studijų proceso prisideda ir DAAD stipendininkai; pavyzdžiui, 2010–2011 m. Institute dirbo dr. Sanita Lazdiņa iš Rėzeknės aukštosios mokyklos.

Dvidešimtmečio iškilmės

Šių metų gegužės 30 d. Institutas iškilmingai šventė įkūrimo dvidešimtmetį. Konferencijų salėje prof. dr. Stephanas Kessleris trumpai apibūdino instituto siūlomas studijas ir dirbamą mokslo darbą. Sveikinimo kalbas tarė Meklenburgo–Pomeranijos žemės Švietimo, mokslo ir kultūros skyriaus vadovas dr. Thomas Behrensas, Greifsvaldo universiteto prorektorius prof. dr. Eckhardas Schumacheris, Filosofijos fakulteto dekanas prof. dr. Alexanderis Wöllis ir Institutą įkuriant fakultetui vadovavęs prof. dr. Peteris Hirtzas.

Į minėjimą atvyko ir gražią kalbą pasakė Estijos Respublikos ambasadorė Vokietijoje dr. Kaja Tael (beje, estų kalbos Greifsvalde jau kuris laikas nemokoma). Iš Lietuvos, kaip ir iš Latvijos, kviesta, bet nesulaukta jokių svečių. Neatvyko ir baltų šalių pasiuntiniai Vokietijoje. Institutui iškilmingai perduota „Versmės“ leidyklos dovana – pirmosios šimtatomės regioninių monografijų serijos „Lietuvos valsčiai“ knygos. Sveikinimo kalbas pajavairino fortepijono muzikos intarpai, atliekami Benjamino Saupė’s – grotas Čiurlionis, improvizuota Pabaltijo valstybių himnų temomis.

Neformalioji minėjimo dalis vyko netoliese įsikūrusioje meno galerijoje, kurioje buvo eksponuojami latvių fotomenininko Ulvio Albertso darbai. Va-

Trys Baltistikos instituto direktoriai jo dvidešimtmečio iškilmėse 2013 m. gegužės 30 d. (iš kairės į dešinę): prof. dr. Rainieris Eckertas, prof. dr. Jochenas Dieteris Rangė ir prof. dr. Stephanas Kessleris. Kajaus Doeringo nuotrauka.

kare Šventosios Dvasios kultūros centre (*Kulturzentrum St. Spiritus*) surengtas koncertas, į kurį atvyko lietuvių folkroko grupė *Atalyja* ir latvis dainų kūrėjas bei atlikėjas Imantas Daksis.

Konferencijos ir kiti renginiai

Vos tik įkurtas Institutas 1993 m. rugsėjo 24–25 d. kartu su Klaipėdos universitetu surengė kolokviumą „Baltų kalbos bei literatūros ir jų vaidmuo vokiečių – lietuvių bendravimui“ (*Die baltischen Sprachen und Literaturen und ihre Rolle bei der deutsch-litauischen Begegnung*).

Pirmaisiais studijų metais surengtos kelios mokomosios studentų ekskursijos: į Stokholmo universiteto Baltų studijų katedrą (išklausa prof. dr. Trevoro Fennello paskaitų) ir Stokholmo Karališkąją

biblioteką; į Lietuvių gimnaziją bei Kultūros institutą Lamperthaimė–Hiutenfelde (Lampertheim–Hüttenfeld) ir Herderio Rytų Vidurio Europos istorijos tyrimų institutą (*Herder-Institut für historische Ostmitteleuropaforschung*) Marburge.

Profesoriaus Rangės iniciatyva 1998 m. balandžio 16–17 d. surengtas tarptautinis simpoziumas „Baltijos šalys 98: politika – verslas – kultūra (*Baltikum '98. Politik - Wirtschaft - Kultur*), kurį globojo Meklenburgo–Pomeranijos žemės kultūros ministrė Reginė Marquardt.

Išsiskyrė jubiliejiniai Jono Bretkūno Biblijos vertimo renginiai. 2002 m. rugsėjo 29–30 d. Greifvalde surengtas tarptautinis mokslo seminaras „400 metų lietuviškai Biblijai – filologiniai ir teologiniai Jono Bretkūno palikimo tyrimo

aspektai“ (400 *Jahre Litauische Bibel – philologische und theologische Aspekte der Bretkeforschung*). Jį globojo Meklenburgo–Pomeranijos žemės Ministras Prezidentas Dr. Haraldas Ringstorffas ir Lietuvos Respublikos Kultūros ministrė Roma Dovydenienė (daugiau apie šį seminarą žr. *Alt* 5, 2003: 435–440). Jubiliejinio renginio Vilniuje dalyvavo profesorius Rangė.

Profesorius Kessleris buvo vienas iš 2009 m. lapkričio 1–4 d. surengtos konferencijos „Kalbos politika vertimo praktikoje“ (ang. *Language Policy in the Practice of Translating*) organizatorių. Konferenciją globojo Generalinės vertimų direkcijos Vokiečių kalbos skyriaus prie Europos Komisijos vadovė Margret Meyer-Lohsė.

Publikacijos

Toliau skelbiamas chronologine tvarka sudarytas Instituto vadovų ir mokslininkų per du dešimtmečius parengtų ir išleistų knygų sąrašas.

Eckert, Rainer (Hrsg.), *Die baltischen Sprachen und Literaturen und ihre Rolle bei der deutsch-litauischen Begegnung (Traditionen und Ausblicke)*, Essen: Die Blaue Eule, 1994 (= *Allgemeine Literatur- und Sprachwissenschaft. Eine Schriftenreihe der Ernst-Moritz-Arndt-Universität Greifswald* 3).

Eckert, Rainer; Bukevičiūtė, Elvira-Julia; Hinze, Friedhelm, *Die baltischen Sprachen: Eine Einführung*, Leipzig, Berlin, München, Wien, New York: Langenscheidt, 1994.

Eckert, Rainer (Hrsg.), *Aktuelle Probleme der Baltistik*, Essen: Die Blaue

Eule, 1996 (= *Allgemeine Literatur- und Sprachwissenschaft. Eine Schriftenreihe der Ernst-Moritz-Arndt-Universität Greifswald* 7).

Klein, Liane (Hrsg.), *Die Kühl-schrankkiste und andere litauische Erzählungen. Aus dem Litauischen von Studenten der Universitäten Münster und Greifswald*, Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos Institutas, 1997.

Pischel, Susanne, *Lietuvių kalba pradedantiesiems. Litauisch für Anfänger*, Vilnius: Alma Littera, 1998.

Range, Jochen D. (Hrsg.), *Aspekte baltistischer Forschung: [in honorem Rainer Eckert]*, Essen: Die Blaue Eule, 2000 (*Schriften des Instituts für Baltistik, Ernst-Moritz-Arndt-Universität Greifswald* 1).

Range, Jochen D.; Hardmeier, Christof; Syring, Wolf-Dieter; Talstra, Eep (Hrsg.), *Ad Fontes! Quellen erfassen – lesen – deuten; Was ist Computerphilologie?*, Amsterdam: VU University Press, 2000.

Range, Jochen D. (Hrsg.), *Baltisch-deutsche Sprachen- und Kulturenkontakte in Nord-Ostpreussen: Methoden ihrer Erforschung*. Kongress: Internationale Arbeitstagung der Ost- und Westpreussenstiftung in Bayern (München), Essen: Die Blaue Eule, 2002 (*Schriften des Instituts für Baltistik. Ernst-Moritz-Arndt-Universität Greifswald* 2).

Range, Jochen D.; Scholz, Friedrich (Hrsg.), *Biblia tatai esti Wissas Schwentas Raschtas, Lietuwischkai pergulditas per Jana Bretkuna Lietuwos Plebona Karalia-cziuie, 1590*; Faksimile der Handschrift Bd. 2 und 3, Königsberg i. Pr. 1590, Paderborn–München–Wien–Zürich, 2002

(*Biblia Slavica*; Ser. 6: *Supplementum – Biblia Lithuanica*; Reihe 1: Faksimilebände 2/3).

Kessler, Stephan, *Die litauischen Idyllen. Vergleichende gattungstheoretische Untersuchung zu Texten aus Polen und Litauen, 1747–1825*. Wiesbaden: Harrasowitz, 2005.

Kessler, Stephan; Schiller, Christiane (Hrsg.), *Navicula litterarum Balticarum. Philologische Baltikum–Studien für Jochen D. Range zum 65. Geburtstag*, Wiesbaden: Harrasowitz, 2006.

Breuer, Anne; Herberg, Rebekka Paula (Hrsg.), *Bist Du's? Neue Nordische Novellen 2*. Ausgewählt und übersetzt von Studentinnen und Studenten des Nordischen Instituts und des Instituts für Baltistik an der Universität Greifswald, Essen: Meysenburg, 2008.

Johann Wischmann, *Der Unteutsche Opitz*, ediert und kommentiert von Stephan Kessler, Wiesbaden: Harrasowitz, 2008.

Nickel, Christine; Freitag, Tilo (Hrsg.), *Nachtlandschaften. Neue Nordische Novellen 3*. Ausgewählt und übersetzt von Studentinnen und Studenten des Nordischen Instituts und des Instituts für Baltistik an der Universität Greifswald, Berlin: Saxa, 2009.

Kessler, Stephan; Pantermöller, Marko (Hrsg.), *Sprachpflege in der Übersetzungspraxis. Beiträge zur Praxis der Sprachpolitik in kleineren Sprachgemeinschaften. = Language Policy in the Practice of Translating. Contributions Concerning the Practice of Language Policy in*

Smaller Linguistic Communities, Frankfurt/Main–Berlin–Bern et al.: Lang, 2011 (*Sprachkönnen und Sprachbewusstheit in Europa 3*).

Polnische und litauische Idyllen aus der Zeit von 1747 bis 1825; Polnisch–Deutsch / Litauisch–Deutsch; Texte und Übersetzungen. Übers. v. Johanna Clotz und Falk Flade; ediert, kommentiert und herausgegeben von Stephan Kessler unter Mitarbeit von Anastasija Kostiučenko, Wiesbaden: Harrasowitz, 2011.

Kessler, Stephan, *Theories of Metaphor Revised; Against a Cognitive Theory of Metaphor: An Advocacy of Classical Metaphor*, Berlin: Logos, 2013.

Perspektyvos

Instituto direktorius emeritas Jochenas Dieteris Rangė yra pasakęs, kad užsienyje tirti baltų kalbas atskirai viena nuo kitos nesą prasmės: tai daroma ir Lietuvoje bei Latvijoje. Tikslingiau yra stengtis suvokti šių kalbų ir kultūrų skirtumus, jų dėsningumus ir priežastis. Baltų kalbos Vokietijoje tirtinos ne tik iš filologijos, bet ir iš kitų disciplinų perspektyvos, būtina platesnė lyginamųjų studijų terpė.

Pritardami profesoriaus mintims linkime Institutui būti ne tik vieninteliame Vokietijoje, bet ir pasaulyje gerai žinomam, moderniam baltistikos studijų ir mokslo tyrimų centrui.

Liane KLEIN, Artūras JUDŽENTIS
[liane.klein@uni-greifswald.de]
[arturas.judzentis@gmail.com]